СВОБОДА — SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК — UKRAINIAN DAILY

РІК LI. Ч. 214. Джерзі Ситі, Н. Дж., середа, 3-го листопаду 1943. No. 214. Jersey City, N. J., Wednesday, November 3, 1943. VOL. LI.

ТРИ ЦЕНТИ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ. ПЯТЬ ЦЕНТІВ ЗА ГРАНИЦЕЮ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ АМЕРИКИ. Тел. „Свобода": BErgen 4-0237. — Тел. У. Н. Союзу: BErgen 4-1016 4-0807 THREE CENTS IN THE UNITED STATES OF AMERICA. FIVE CENTS ELSEWHERE.

МАЙНИ В РУКАХ УРЯДУ, ПРЕЗИДЕНТ ВЗИВАЄ МАЙНЕРІВ ДО ПРАЦІ

ВАШИНГТОН. — У понеділок ввечір 1. листопаду 530,000 углекопів вийшли учетверте на страйк у теперішньому воєнному часі. Як головний командант збройних сил президент Рузвелт видав наказ секретареви внутрішних справ Гаролдови Л. Ікесови перебрати углеві копальні під урядову адміністрацію і вжити сили закона для продовжування нормальної праці. Водночас президент видав проклямацію до майнерів, щоб кожен без одного дня проволоки вернувся до своєї роботи, бо „уголь мусить бути видобутий, а ворог не жде!" Президент теж пригадав майнерам, що уряд предкладає їм справедливий контракт і тому майнери не мають причини відмовлятися від праці у воєнному часі. — Ці зарядження видав президент так нагло тому, що в краю слідна недостача угля, а майнерська юнія веде свою політику так, що треба надіятися довгої проволоки в наладженню майнерських непорозумінь. Президент Злучених Майнерських Робітників Америки буде щойно конферувати з секретарем Ікесом про заключення нового контракту на місце попереднього, який вигас 1. квітня 1943. р.

ПРЕЗИДЕНТ ДОМАГАЄТЬСЯ ВІД КОНҐРЕСУ УХВАЛЕННЯ ХАРЧОВИХ СУБСИДІЙ.

ВАШИНГТОН. — Президент Рузвелт переслав конґресови своє найдовше послання до цього часу. Воно обіймає 10,000 слів і відноситься до харчових субсидій. Конґрес ухвалив ще в літі закон проти субсидій, але президент заветував його. Тепер президент домагається від конґресу ухвалення закону з призначенням нових мілiонів долярів на харчові субсидії для фармерів, як продуцентів харчів. Президент каже в своїму посланню, що харчові субсидії це не підмога для фармерів ані для нікого іншого, а справжній воєнний видаток. Досішні харчові субсидії, що досягли суми 800 мілонів долярів врятували державу від фінансового нещастя і заощадили консументам біліони долярів видатків — твердить президент.

УНІВЕРСИТЕТСЬКА ҐАЗЕТА ВИДАВАНА В ПІДСТАВОВІЙ АНҐЛІЙЩИНІ.

НЮ ЙОРК. — В університеті Ню Йорк, при Вашинґтон сквер в місті Ню Йорку, видається студентський бюлетень. Від 1. листопаду почали його видавати в так званій „бейзик інґліш", мові, яку поручив анґлійський премієр Чорчил і президент Рузвелт після конференції в Квебеку як міжнародню мову, складену з 850 слів крім числівників та граматики.

ТРИ ГОЛОДНІ РОКИ НЕДАЛЕКО — ОСТЕРІГАЄ ГЕНДЕРСОН

НЮ ЙОРК. — Леон Гендерсон, недавній голова Бюра Адміністрації Цін, а тепер директор Редакційної Ради Американського Інституту для Розслідів, відбув конференцію з ґазетярами іменем інституту і перед ними виложив розсліди institу над добробутом в Америці упродовж найближчих трьох років. Із звіту праці виходить, що в Америці настане нова кріза в 1944 р. і буде тривати до 1946. р. Безпосередно після покінчення війни з Німеччиною будемо мати 12 міліонів безробітних. Безробіття буде тривати аж до кінця війни з Японією, доки не наладиться відносини із заграницею. Отже, на його думку, націсти здадуться щойно в половині 1944. р., а опісля війна буде ще тривати цілий рік, заки Японія не скапітулює. Щоб згагодити крізу Гендерсон радить поділити плян економії на три періоди, а саме: 1) до покінчення війни з Німеччиною; 2) від кінця війни з Німеччиною до перемоги над Японією; 3) для започаткування мирного часу.

ПРЕЗИДЕНТ ЗАПОВІДАЄ „ЗАМОРОЖЕННЯ" РОБІТНИКІВ ПРИ РОБОТІ.

ФІЛЯДЕЛЬФІЯ. — Тут розпочав свої наради Конґрес Промислових Організацій — СІО. Президент Рузвелт прислав до предсідника Морія поздоровлення для конґресу, а в ньому висловив погляд, що робітники стоять перед неминучими новими завданнями. Одна з таких конечностей це „замороження" робітників при воєнній праці і то вже незабаром. — Перед місяцем вислав президент послання на конвенцію Американської Федерації Праці в Бостоні і там згадував лише про добровільне залишення робітників на їхніх становищах. У теперішньому посланню президент згадує вже про конечність такого постійного заняття без можливости переносу до іншої праці. Президент признає, що в такому випадку треба посвяти й жертви, але це неминуче.

ВИЛКИ ЗА ЖИДІВСЬКУ ПАЛЕСТИНУ.

НЮ ЙОРК. — Вендел Вилкі вислав на масове жидівське віче в Карнеґі Гол привіт в якому осудив британську політику в Палестині. Він обстоює створення з Палестини жидівського краю і втримання британської декларації Балфора в цій справі.

Московська конференція закінчилася згодою 4 великих потуг

МОСКВА. — Конференція заграничних міністрів Злучених Держав, Британії й советського союзу закінчилася, і Кордел Гол, американський секретар стейту, Антоні Іден, британський секретар заграничних справ, та Вячеслав Молотов, советський комісар заграничних справ, видали спільний комунікат про рішення конференції та чотири додаткові документи про справи, звязані з конференцією.

Каже заява, що на конференції порушено кожну справу, яку тільки предложила котра небудь сторона. У деяких з тих справ принято рішення, деякі тільки обговорено.

За найважнішу справу заява конференції признає ведення війни та приспішення її закінчення. За другу найважнішу справу признано співпрацю цих держав по закінченню воювання. Тільки через співпрацю цих держав можна досягнути мира та удержати політичний, економічний і суспільний добробут їх народів.

Конференція встановила теж машинерію для забезпечення найтіснішої кооперації трьох урядів при розгляді европейських питань, що виринають з поступу війни. У тій цілі конференція встановляє в Лондоні европейську дорадчу комісію для студіювання тих питань і для роблення спільних припоручень трьом урядам.

Конференція теж установила дорадчу раду для справ Італії, до котрої попри представників трьох великих держав мають увійти теж представники „французького комітету державного визволення".

СПІЛЬНА ДЕКЛЯРАЦІЯ ПРО ВІЙНУ Й МИР

У додатковій спільній заяві про ведення війни й мира, конференція заявляється за спільну акцію для ведення війни проти ворогів та продовження цеї співпраці для організації й вдержання мира й забезпечення по війні. Три держави мають поступати разом у справах, що відносяться до здачі й розброєння ворога. Вони будуть кооперувати в справі умов, які треба накласти на ворога за нарушення умовин угоди. Вони признають потребу встановлення загальної міждержавної орґанізації, опертої на засаді суверенної рівности всіх миролюбних держав. По закінченню ворожих кроків одна держава не буде вживати своїх збройних сил на території другої, хіба по спільних нарадах і під умовами, означеними в цій угоді. Вони будуть теж співпрацювати в справі обмеження зброєнь по війні.

ДЕКЛЯРАЦІЯ ЩОДО ІТАЛІЇ

В осібній деклярації про Італію московська конференція заявляє, що конференція стала на становищи, що в Італії має бути зовсім знищений фашизм і всі його впливи та що італійський народ має мати нагоду установити собі урядові установи на основі демократичних засад.

ДЕКЛЯРАЦІЯ ПРО АВСТРІЮ Й ЖОРСТОКОСТИ

В осібній деклярації про Австрію конференція признає Австрію за першу країну, що впала жертвою Гітлерівської аґресії й тому признає потребу звільнити її з німецького панування.

У деклярації про воєнні жорстокости конференція обіцює потягнути до суду всіх німецьких урядовців, офіцирів і націстичних діячів, що допускалися підчас війни жорстокостей.

По закінченню конференції попрошено Китай підписати рішення конференції, що цей і зробив через свого представника в Москві, перемінюючи цим три-державну конференцію на чотиро-державну.

ГОЛ ПРОТИ ІЗОЛЯЦІОНІСТІВ

На пресовій конференції в Москві секретар стейту Гол заявив, що конференція доконала більше, ніж сподівалася. Він підчеркує, що постанови конференції є корисні для державних інтересів кожної держави, що брала в ній участь. Підчеркнув далі факт, що советські політики признають ізоляцію некорисну для Росії. Він признав вислід конференції ударом в ізоляціонізм деяких американських політиків.

Гол підчеркнув взаїмну залежність Америки й Росії підчас мира.

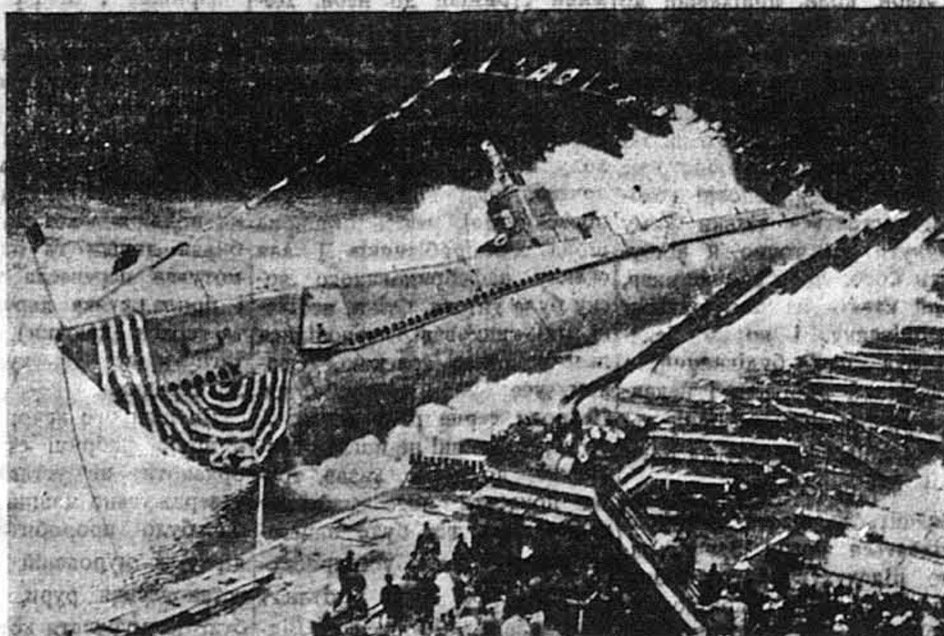
СЕНАТ ВІДНОСИТЬСЯ ПРИХИЛЬНО ДО МОСКОВСЬКОЇ ДЕКЛЯРАЦІЇ

ВАШИНГТОН. — Між сенаторами Московська Декларація викликала, як цього треба було надіятися, живе заінтересовання. Загально признають великі заслуги секретаря стейту Кордела Гола для цієї справи. Признають, що він мав далеко йдучі повновласти до переговорів і цілий зміст деклярації витриманий в межах цих повновластей. Одначе деякі частини, головно артикул 6. про можливість створення міжнародньої орґанізації для втримання миру, будуть потребувати апробати сенату, по скільки текст деклярації буде вміщений як міжнарадній договір. В такому випадку є вимагана більшість двох третин голосів сенату. Але, кажуть сенатори з обох великих партій, над цим не буде спірки, бо сенат однаково приготовляє від себе резолюцію, прихильну до участи Америки в міжнароднім забезпеченню миру.

НІМЕЧЧИНА ПРО КОНФЕРЕНЦІЮ

ЛОНДОН. — Націстичний уряд зрадив свій глибокий сум спириводу висліду московської конференції передусім тим, що не подав свому населенню ніякої вістки про цей вислід. Населення довідалося про неї з британських радіових годин, призначених спеціяльно для Німеччини.

У своїх анґлійській пропаґанді на радіо націстичний уряд представляє московську конференцію як повну капітуляцію перед большеввизмом. Інколи говориться теж про американську жадобу наживи й американський імперіялізм, котрий, мовляв, обмежує тільки зудар американсько-жидівських претенсій і советсько-жидівського інтернаціоналізму.

СПУСКАЮТЬ НА ВОДУ американську субмарину „Гамергед" з доків у Манітовок, Висканcин.

АЛІЯНТИ НА БАВҐЕЙНВИЛ

АЛІЯНТСЬКА ГОЛОВНА КВАТИРА В ПІВДЕННО-ЗАХІДНОМУ ПАЦИФІКУ. — Нова сполучена морська, повітряна й сухоземна операція на Соломонських островах закінчилася заняттям аліянтами заливу Цісаревої Авґусти, на побережжю острова Бавґейнвилу.

Ця місцевість лежить усего 260 миль від головної японської бази на Рабавлі, і тому ґенерал МекАртур визвав негайно японську фльоту вийти на бій. Ця перемога посунула позиції Аліянтів на двіста миль ближче до ворожого центра.

Висадження аліянтських військ було видно для ворога несподіванкою, бо він не ставив ніякого справного опору. Не давали про себе знаку теж ворожі позиції на островах Шортленд, 15 миль на полудне від Бавґейнвилу, як попри них проїзджали наладовані військами аліянтські кораблі. Тепер ці ворожі позиції загрожені аліянтськими військами, висадженими на Бавґейсвил.

КИТАЙЦІ ЗДЕРЖАЛИ НАСТУП ВОРОГА НА ГУНАН

ЧУНКІНҐ. — Китайські війська здержали наступ двох кольон японської армії, що напирали на добуття китайської провінції Гунану, що вважається головним доставцем рижу для Китаю.

У цих операціях китайцям помагали значно американські й британські бомбовики. Аліянтський комунікат говорить про бомбардування ними Муйґіяну, важної кінцевої залізничої стації, 70 миль на південний захід від Манделею.

НІМЦІ ПІЙМАНІ НА КРИМУ.

ЛОНДОН. — Червона армія піймала на Криму десятки тисяч німці, захопивши шийку Перекопу. Німців, що вирвалися з Криму, російські війська оточили на північ від Перекопу й часть їх перебили, а часть узяли в полон. Російський комунікат говорить про цю кампанію як битву винищення.

У закруті Дніпра нова російська офензива знищила 5,000 німців та добула велику масу повзів, гармат і троків. Червона армія дійшла знову до Дніпра коло Кахівки. Вона женеться за втікаючими німцями, котрі масово гинуть у ногайських степах.

Скоре захоплення Криму вважають тут найбільшим досягом Росії в цій війні. Не дивниця, що російські комунікати говорять про кримську кампанію з таким захопленням. Сповіщаючи про забрання 60 місцевостей у ногайських степах, московський комунікат додає, що там забрано в полон понад 6,000 ворожих офіцирів і вояків. Захоплення наново Криму поставить советську фльоту наново в панування над Чорним Морем. Німцям остається тепер як одинокий відворот утеча морем або повітрям, але советська фльота такій утечі може перешкодити.

Коло Кривого Рогу німці ще далі кидають до бою величезні сили піхоти й повзів, видно рішені боронити позиції до останнього вояка.

РУМУНІЯ В СТРАХУ ПЕРЕД РОСІЙСЬКОЮ ІНВАЗІЄЮ.

ІСТАНБУЛ. — Румунія приготовляється вже до наближаючоїся інвазії російських військ, котрої вона сподівається кожного дня тепер, як німецькі лінії над Дніпром прорвано. Румуни з Басарабії втікають масово. Уряд покликав до війська додаткові кляси рекрутів.

БРИТІЙЦІ ЗОСТРІЛИЛИ НОВИЙ МОДЕЛЬ ВОРОЖИХ ЛІТАКІВ.

ЛОНДОН. — Підчас невеликого повітряного рейду німецьких літаків на Лондон у ночі з неділі на понеділок британські протилетничі гармати зострілили перший літак системи „Месершміт 410", котрий Німеччина називає відповіддю на британський скорий бомбовик-боєвик „Москіто".

Негайно по цьому рейді британські „Москіти" вибралися до Німеччини на відплатний рейд. Били теж по націстичних базах у Франції.

НІМЦІ ХВАЛЯТЬСЯ НОВИМИ ДОСЯГАМИ СУБМАРИН.

ЛОНДОН. — Берлінське радіо каже, що німецькі субмарини затопили протягом жовтня 39 торговельних кораблів на загальний тонаж 255,700, а всі морські й повітряні сили Німеччини затопили в тім місяці 52 торговельні кораблі на 301,700 тон.

АЛІЯНТСЬКІ БОМБОВИКИ БЮТЬ ПО ФРАНЦУЗЬКІЙ РІВІЄРІ.

АЛЖІР. — Аліянтські літаки, що мають бази в Африці, не могучи через негоду помагати аліянтським військам в Італії, вдарили по віддалених ворожих базах на французькій Рівієрі й в Альбанії.

ДАЛЬШИЙ НАСТУП АЛІЯНТІВ В ІТАЛІЇ.

АЛЖІР. — Серед сильних злив на цілому фронті пята й восьма армія посунулися значно наперед, загрожуючи ворожим позиціям коло Ісернії й Венафра. На деяких секторах поступ виносить 4 милі. Війська ґен. Кларка захопили важне місто Теано.

“SVOBODA” (Ukrainian Daily)

FOUNDED 1893

Ukrainian newspaper published daily except Sundays, Mondays and holidays by the Ukrainian National Association, Inc., at 81-83 Grand Street, Jersey City, N. J.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911 under the Act of March 8, 1879.

Accepted for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917 authorized July 31, 1918.

Письменний текст оголошення має бути в адміністрації 48 годин перед появою числа, в котрім оголошуючий хоче мати своє оголошення.

За оголошення редакція не відповідає.

ПЕРЕДПЛАТА:		SUBSCRIPTION RATES:	
Поодиноке число три центи.		Three cents a copy.	
На рік	$7.00	One year	$7.00
На пів року	$3.75	Six months	$3.75
На три місяці	$2.00	Three months	$2.00
Число з суботи (з англійською частиною):		Saturday's Issue (with Ukrainian Weekly):	
На рік	$2.50	One year	$2.50
На пів року	$1.50	Six months	$1.50
В Джерзі Сіті і Заграницею:		Foreign and Jersey City Rates:	
На рік	$10.00	One year	$10.00
На пів року	$ 5.25	Six months	$5.25
На три місяці	$ 2.75	Three months	$2.75

Якраз на такі випадки

Часопис „Дейлі Диспеч” з пенсилвенійського міста Арнолд подав оноді новинку про нещасний випадок, которого жертвою впали два українці. Як видно з присланого нам витинку часопису, на їх авто наїхав залізничий поїзд і, відкинувши їх на кількасот стіп з насипу залізниці покалічив їх так важко, що їх треба було відставити до шпиталя, де стан одного з них признано поважним, ба навіть критичним.

Подія сталася в ночі з суботи на неділю. Секретар відділу 296. У. Н. Союзу, Михайло Земледух, вертався з Українського Дому, де були місячні збори відділу й збірка вкладок. З ним їхав в його авті бувший секретар відділу Василь Кузьмиха. Коли вони переїзджали залізничі рейки, на них ударив поїзд і струтив зо скарпу яких 114 стіп вниз та поволік їх авто яких 600 стіп. Пасажири поїзду кинулися рятувати жертви, але побачивши їх стан, повідомили поліцію, а ця покликала амбулянс. Кажуть розслідники залізниці, що жертви видно не бачили сигнальних світел на залізничій дорозі й не чули надходячого поїзду, що одначе можна приписати тому, що поїзд ішов поволи й їхав узадгузь.

Дуже можливо, що вину за випадок важко комунебудь буде приписати, себто що тут маємо до діла з одним з так званих неминучих, чи невинуватих випадків, відповідальність за які тяжко на когонебудь зложити. Просто була пізна година вночі, коли людська увага, хочби як жива в день, ослабає, коли й ті, що ведуть поїзд, не добачують авта, а ті, що ведуть авто, не добачують залізничого поїзду. В деяких краях такі залізничі випадки вважається за звичайні біжучі кошти залізничої комунікації; в таких випадках жертви випадку зо залізницею, зглядно їх родини, мають право до відшкодовання. В Америці такого закона не має. Тут залізниця, як усяке інше приватне підприємство, відповідає законно за ушкодження хіба тоді, як їй можна доказати недбальство.

Через те в Америці люди, що вибираються в дорогу залізницею, вибирають на протяг своєї подорожі забезпечення. Ще розумніше роблять ті, які знаючи з гори, що в Америці кожній людині просто неможливо обходитися без зустрічі зо залізницями, забезпечують своє життя навсе, так, що на випадок подібного випадку вони, зглядно їх родини, не поносили би страшного маєткового удару, який правильно є всякий того роду випадок. Залізниця в Америці не одинока небезпека для пересічного чоловіка. Грозять йому подібні небезпеки й при їзді автом. Інколи, як у цьому випадку, залізниця й авто комбінують свої загрози. Тому розумна людина, що дбає за свою родину, забезпечується тут заздалегідь у фінансово певній орґанізації. Такою орґанізацією є Український Народний Союз.

Що заставляло три великі держави до порозуміння

Каже Джеймс Рестон, лондонський кореспондент „Ню Йорк Таймсу”, що вістка про угоду трьох великих держав на московській конференції викликала в Лондоні загальне вдоволення. Вважають її там певним знаком доброго початку для доброго діла, яким признають порозуміння між Британією, Злученими Державами й Росією. Всі немовби мають надію, що це порозуміння, яке зробило в Москві перші кроки, зчасом затісниться дальше й обійме ще нові справи.

Люди в Британії здають собі добре справу з великих перешкод, які мала на своїй дорозі московська конференція. Були ними ґеоґрафічні, історичні, ідеольоґічні й фільософічні інтереси, погляди, наставлення кожної з трьох аліянтських держав. Ці різниці розводили їх від себе, не давали зо собою співпрацювати. Колиж тепер три великі держави все таки дійшли до якогось порозуміння, то це вважають доказом, що рівнобіжно з силами, які працювали проти співпраці, були сили, які перли ці держави до співпраці.

Рестон вичисляє три більші сили, які заставляли Америку, Британію й Росію шукати основ для ефективної співпраці.

Найважнішу силу, яка працювала для британсько-американсько - російського порозуміння, Рестон добачує в німецькій армії. Правда, ця армія тепер находиться в важкому положенню. Можна сказати, вона ще ніколи не находилася в такому лихому положенню. Це признають навіть націстичні пропаґандисти й оборонці. Одначе, не дивлячися на її важкий стан, на великі втрати людей, амуніції, припасів, вона всеще представляє страшну силу. Супроти такої сили Аліянти не бачуть іншої ради, як обєднатися навіть проти своїх традиційних різниць.

Другою силою, що зближує великі держави, це факт, що Америка, Росія й Британія це три імперії в світі, котрі через війну можуть багато стратити, а зискати можуть дуже мало. За протяг останнього покоління Росія пережила дві війни й одну криваву революцію, а тепер стоїть перед довгою й важкою боротьбою за відбудування на заході своєї великої промислової імперії, котру в значній мірі знищили німці. І Росія і Британія й Злучені Держави однаково потребують тепер мира. Росія потребує двох поколінь мира.

Цей мир Росія може дістати тільки дорогою кооперації з Америкою, Британією й Китаєм. У співпраці з ними вона має не тільки нагоду розбити два головні вороги Росії, на заході Німеччину, на сході Японію. Кромі цього вона може добути собі приязнь тих держав, які одинокі по розбиттю Німеччини й Японії могли би загрожувати Росії як вороги.

Третьою силою, що перла три держави до порозуміння, це страх перед анархією в Европі. В Европі під пануванням націстів розвелося страшне знищення. Принаймні трицять мілїонів людей прогнано з їх домів. Великі держави переможено й поділено. Розбито родини, розділено чоловіка від жінки, діти від родичів. В деяких випадках вирвано самі основи цивілізації з корінням. По такім знищенню наступає з природи річей анархія. Страх перед цею анархією заставляє три держави до взаїмного порозуміння.

У порівнанню з цими силами, що заставляють великі держави до співпраці, є сили, які розводять їх, одначе вони розмірно багато слабші. На самому переді між ними є питання границь Польщі. Британію можна вважати заінтересованою в цій справі більше, ніж інші держави, бож прецінь Британія пішла до війни, принаймні в теорії, щоби дати поміч Польщі, для піддержання засади, що ніяка держава не сміє бути позбавлена іншою державою силою зброї своїх границь.

Проти згоди промовляло би теж припущення, що на випадок якоїсь суспільної революції в котрійсь з визволених держав Росія могла би заняти одно становище, а Британія й Америка інакше.

Проти цього промовляла й різниця, а принаймні можливість різниці, в становищі супроти російських претенсій щодо західньої границі над Балтиком або на Басарабії. Взагалі між Росією й Німеччиною є полоса землі, на котрій живе коло 110 мілїонів осіб, супроти котрих Росія підносить різні претенсії, домагаючися одних країв як давних російських провінцій, а інших на основі національного прінціпу. В одних випадках ці претенсії важко погодити з певними засадами справедливости. В інших угода мала би бути хіба поломанням цих засад. Тому в Лондоні вважають розумною постанову конференції в Москві, про створення постійного тіла, на якому подібні справи мають бути всесторонно передискутовані. З тої причини вислиди десятидневної конференції в Москві вважають справді кольосальними.

„ВАВИЛОНСЬКА ВЕЖА” НА СЛУЖБІ АМЕРИКИ

Існує на світі 2,796 різнородних мов. Через них земний ґлоб став більшою „вавилонською вежою”, ніж ця, що її згадано в біблії. Ця вежа стає докучливішою, коли внаслідок транспортових винаходів світ меншає. Війна довела до зближення тільки народів, що їм затісно, а труднощі більші, як один одного не розуміє. Вислід цього такий, що тепер багато більше американців учиться чужинних мов, ніж колинебудь в історії. Крім цього йде безупинна аґітація за „ґлобальне думання”. Вже нема окремого американця, який може обійтися без кого іншого. Світ стає більше взаїмно-залежний, ніж колинебудь перед тим.

Управа американської воєнної фльоти зорґанізувала кляси для вивчення чужинних мов для потреби свого боєвого моряцтва-маринарів та для своїх летунів по всіх закутинах земного ґлобу. Армія нараховує, що більше ніж мілїон вояків були „виставлені на небезпеку” уживати чужі мови і тому треба було дати їм елементарне знання потрібних мов. Для тих, що роблять поступи в науці, засновують вищі курси.

Між інтересованими приймається розуміння конечности знати чужі мови. Вищі військові достойники будуть мати багато клопотів з чужинними мовами, коли ввійдуть до теперішних окупованих ворогами країв. У Вашинґтоні одна школа чужинних мов ввела вже науку німецького. Жінки офіцирів радо записуються на науку цієї мови. Одна одній потайки шепче: „Мій чоловік призначений на комісаря в Берліні, тому вчуся по німецьки”.

Прилюдні школи звертають увагу на знання мов.

Ніколи перед тим прилюдні школи не звертали таку увагу на конечність вивчення чужих мов, як це роблять тепер. У стейті Тексас перейшов в леґіслятурі закон, щоб у початкових прилюдних школах примусово вчити еспанської мови. У деяких стейтах учать мови наших воєнних співвойовників, напр. італійської мови, у вищих школах. Повстають наче гриби по дощі приватні школи чужинних мов. Школа мов Берліца, що має свої кляси по цілій Америці, звідомляє, що нагло люди почали домагатися науки чужих мов і вже вітворено пять нових шкіл, а це в Нюарку, Питсбурґу, Ст. Луисі, Синсинаті, Сан Френсиску. Незабаром Школа Берліца отворить теж філії в Канзас Си્ти, Далас і Гюстон. У Ню Йорку в школах Берліца учиться два й пів раза тільки учнів, що минулого року. Деякі цивільні особи учаться чужих мов для потреб уряду, от як ті, що вчилися по портуґальськи, коли мали йти в Бразилію переводити розшуки за природною ґумою. Один ґеольоґ учиться 16 годин денно китайської мови, маючи таємне назначення. Дипльомати, сенатори, бизнесмени вчаться чужих мов для практичної цілі, а багато інших осіб учаться, щоб подорожувати по світі після війни. У деяких містах повстала „чужомовна гарячка”, як от у Вашинґтоні. Там уже вчиться мов один по однім, бо „така мода”. Між собою вони з французька „парле - вузають”. Методи вивчення цілком відмінні, ніж бували досі. Колись починали від азбуки, тепер починають від розмови, без огляду на граматику.

Військова метода науки чужих мов.

Управа армії склала свою методу для науки мов. Тут можна вивчитися основних зворотів мови упродовж 15 лекцій. На початок введено науку 38 мов, а в кожній мові треба вивчитися 350 підставових зворотів. Учать таких фраз, яких може потребувати парашутист, колиб так опинився серед чужого населення. Отже треба вміти поздоровити стрічного, випитатися про час, напрям дороги, про харчі і т. ін. Для кожного курсу видали кишенькову книжечку з розмовами і двома фоноґрафічними рекордами. З таких рекордів учень може вчитися мови так довго, як лише хоче і де захоче. Досі управа армії розіслала 112,000 таких рекордів.

Університети піднялися вчити офіцирів армії та фльоти чужинних мов, а при їх допомозі вчиться вже цілі полки одної чи другої мови гуртом.

Наука мов як зброя в боротьбі.

Донедавна армія вважала знання чужих мов за спорт, але тепер це знання перемінилося на зброю у боях. Знання мови ворожого краю може врятувати нераз життя американському воякови. Вояки можуть стрінутися з людьми, котрі знають лише по арабськи або по портуґальськи. Вони йдуть на відпустку до міст, де говорять по еспанськи або китайськи. Вони беруть у полон ворогів, які говорять лише по німецьки, чи японськи. В деяких союзних краях говорять лише по російськи, українськи, польськи, французьки, китайськи. Мов учать тепер і в часі урльопів, в часі шпитальної курації, оттак для розривки, але з далекосяглою ціллю.

Ужиток фоноґрафічних плит до науки мов.

Через розповсюднення заінтересовання в чужих мовах, почався наглий розквіт бизнесу з продажом фоноґрафічних рекордів. Один шікаґовський підприємець каже, що він продає фоноґрафічні плити з лекціями науки для 18 чужинних мов. Найбільше рекордів продає з еспанськими лекціями, потім з німецькими, французькими, російськими, італійськими, японськими, китайськими. Цілий „сет” фоноґрафічних рекордів для науки однієї мови коштує $52.

Американська Рада Наукових Товариств рішила прийти в допомогу урядови Америки при науці мов, у той спосіб, що придбала цілий „запас” учителів для стратеґічних мов. Для університету Мишиґен звербовано на приклад 9 сіямських студентів, від котрих учителі навчилися сіямської мови, щоби вчити інших. У такий та інші подібні способи придбав університет вчителів для 30 чужинних мов, які були, є або будуть потрібні в часі воєнних операцій, як от знання арабської мови в Північній Африці. Поволи щезає в Америці страх перед труднощами вивчитися чужинну мову, а це теж важний поступ в американській психіці.

НІМЦІ ВИМОРДУВАЛИ ВІСІМ ТИСЯЧ УМОВО ХОРИХ В ГАМБУРҐУ.

СТОКГОЛЬМ, Швеція, (ОНА). — Шведська газета „Троц Альт” надрукувала вістку, що після того, як аліянтська воздушна сила збомбардувала Гамбурґ, німці розстріляли вісім тисяч умово хорих пацієнтів в місцевому шпиталі. Вимордувавши хорих людей, націсти повідомили їх родин, що пацієнти згинули в часі „терористичного аліянтського рейду”.

Ґазета каже, що кількох лікарів мало це бачити і потому передали цю вістку до Швеції.

ІВАН ФРАНКО

Борислав Сміється

(Повість)

63)

XI.

Діла йшли дуже добре. Леон Гаммершляґ ходив, не дотикаючи землі з гордости і радости. Все йому вдавалося щасливо, і хоч це був тільки початок головного діла, то вже той початок віщував добре пр вдачу цілости. І так поперед усього від „Воскової Спілки” з Росії Леон одержав ось яку звістку: „Постачайте церезину, коли можна, ще й перед контрактовим терміном. Спілка уладила щасливу штуку. При помочі, знаєте, відомих тутешних способів нам удалось заключити з св. синодом контракт на доставу церезини до православних церков. 100,000 кавції зложено. Ждемо від вас вісти, коли буде готовий перший ладунок”.

Прочитавши ту звістку, Леон мов на крила піднявся. Значиться, діло уґрунтоване міцно і тривко. Він зараз же рушив до Борислава, щоби поглянути, як стоїть будова фабрики. По дорозі він дуже бідкав, що будова ще аж через тиждень має бути готова і що не можна так-таки від завтра зачати фабрикації воску. Що ціла та фабрикація була властиво контрафакцією, обманством, про це Леон ані крихти не думав. Почуття справедливости було в нього взагалі дуже неясне, а вжеж того почуття, що існуючі постанови й державні приписи обовязують у чімнебудь усякого громадянина, цього почуття в Леона, як і взагалі в інших власників, ледве чи був і слід якийнебудь.

За уладжуванням усяких біжучих діл у Дрогобичі, особливо за заходами при закупуванню сирого воску від різних дрібних власників, Леон уже більше як тиждень не заглядав до Борислава і не знав, що й як там діється. Він у всім поклався на Бенедя, переконавшися вже попереду, що своє діло він робить совісно й добре. Але як же здивувався Леон, коли, приїхавши до Борислава, побачив, що при новій будові робітників нема, крім кількох, що докінчували побивати дах, і коли Бенедьо вийшов супроти нього з заявленням, що його діло вже скінчене, будова вповні готова й остається тільки йому оглянути все точно й відпустити його. Леон сам не знав, що й казати на таку радісну несподіванку, і колиб Бенедьо був „пан” будівничий, а не простий робітник і недавній мулярський помічник, він був би обняв і вицілував його з великої радости.

Значиться, щастя незмінно всміхається йому! Значиться, воно підслухує його таємні думки й бажання і, мов коханка, біжить наперед нього, щоби в одну мить сповнювати їх! Радість широко розлилася по Леоновім обличчю. Він почав дякувати Бенедьови і пішов з ним оглядати будову. Вона стояла перед ним у всій своїй показности: довга-довга, низька, з невеличкими дверми й віконцями, що позирали деде, мов присліпуваті злодійські очка. Два височезні комини стриміли до неба. Довкола будови була досить обширна площа, обведена височезним парканом, з широкою брамою для вїзду і вузенькою фірточкою обіч для проходу. Площа була гладко втолочена, ями - вапнярки були позасипувані, навіть обширна шопа для робітників і для складу нафабрикованого воску була готова. Стіни, небілені, ані тинковані, червонілися ясночервоною краскою. Словом, усе було, як треба, аж Леонови серце радувалося. А до середини вні не йшов оглядати — до цього, казав, треба привезти мого майстра-нафтанника, він буде найліпше знати, чи так усе зроблено, як треба. Рури і кітли і всі прилади, замовлені у Відні, вже надійшли були і стояли на площі у величезних паках. Леон не дав і відітхнути ні собі, ні коням, — негайно пігнав назад до Дрогобича, щоби привезти Шеффеля. Бенедьо за той час мав приладити робітників, котрі за проводом Шеффеля нині ще поставилиб і повмуровувалиб кітли та машини.

Приїхав і Шеффель. Оглянув нутро фабрики, розмірив, що, як і куди, і висказався дуже похвально про будову. Леон ходив слідком за ним та тільки поцмокував і руки засукував. Бенедьо тим часом з нанятими робітниками поравсь на подвірю коло машин, розбивав дошки та пачки, розмотував перевесла та шнури і приладжував деревяні вали та гереги (дрючки), щоби затягнути все те, куди треба, до середини.

До пізнього вечора тривали в новій фабриці стукання та брязкоти: це уставлювано й утверджувано машини. Де треба було пробити більшу дірку в мурованій стіні для встановлення рури, де треба було підмурувати котел до належного становища, — Шеффель примірював і запоряджував, а Бенедьо з робітниками виконував його запорядки. Вкінці з настанням сумерку все було готове.

Леон і Шеффель ще стояли в середині фабрики. Світло невеличких воскових каганців миготіло, відбиваючися сотнями іскор в блискучім череватім кітлі з полірованої міди. З кутів піднімалися бовдури пітьми, звисали з деревяної голої стелі, немов грозячи привалити собою тих кілька слабо блимаючих точок.

— Так завтра зачнете? — спитав з задуми Леон, поблудивши очима по тих темніючих просторах, по тім гнізді, в котрім мали вигрітися і виклюнутися його золоті сни.

— Зачнеться, — сказав Шеффель. — А робітники готові?

— А, правда, робітники, — сказав Леон. — Ну, будуть і робітники. Тепер того зілля в Бориславі досить.

— А тільки, знаєте, — сказав Шеффель, — наше діло теє то, не зовсім ясне. То треба вам постаратися про кількох, принаймні трьох робітників таких, на котрих можна би зовсім спуститися. То є, щоби де не розбалакали, не наплели що. Тих умістити требаб у головнім відділі дистилярні, хемічній коморі, де, знаєте, оконечно виробляється церезина. Щоби інші робітники думали, що це простий парафін. О те постарайтеся!

(Дальше буде)

ОРВИЛ РАЙТ З НАГОДИ 40-ЛІТТЯ СВОГО ЛІТАКА.

НЮ ЙОРК. — Перший полет літаком відбувся в Америці 17. грудня 1903 р. Два брати Орвил і Вилбур Райт злетіли на літаку свого винаходу Кити Гок у Дейтон Огайо. Знагоди 40-ліття полету репортер Геральд-Трибюн, Фред Келі відвідав 72-літнього Орвла Райта в його нюйорськім бюрі і запитався, чи він не жалує свого винаходу, який тепер наносить тільки нещастя. Орвил відповів, що він зовсім вдоволений винаходом. Це, що літака вживають тепер на нищення людей, від нього незалежне, подібно, як огонь нищить мілїони людського майна, хоч огонь це найпотрібніша річ в людському життю.

ДО СКООРДИНОВАНОЇ ПРАЦІ ДЛЯ КРАЄВОГО ВОЕННОГО ФОНДУ!

Кампанія за Краєвий Военний Фонд тепер у повному розгоні. Наш президент Френклин Д. Рузвелт відозвався до населення Злучених Держав, щоб воно щедрими датками підтримало цей фонд. Прибутки з цієї кампанії передані будуть до Обєднаних Службових Організацій (ЮСО) для підтримання настрою та для вигоди наших збройних сил. Частина фонду піде на допомогову акцію серед наших союзників та співвоюючих з нами народів. Кампанія має покінчитися у річницю нападу на Перл Гарбор, себто 7. грудня 1943 р.

Не годиться легковажити Краєвий Военний Фонд, бо це есенціональна частина военних змагань. Коли вояк не має вигоди, ні відпочинку, ані не має опіки, він душевно неспосібний воювати. Отже треба йому допомогти в кожному напрямку. Його свідомість, що про нього памятає громада, дає йому запалу до чину, до посвяти.

Первісний Український Конгресовий Комітет, складений з урядників чотирьох українських краєвих бенефітових організацій, дав приклад усім іншим українським організаціям, як складати жертви на такі цілі, бо призначив усю решту своїх грошей на Краєвий Военний Фонд на підставі резолюції, ухваленої на останнім своїм засіданню в Гарисбургу дня 2. вересня 1943. р. Зреорганізований Український Конгресовий Комітет Америки теж заявив, що він цілим серцем підтримує акцію за збірку на Военний Фонд. Він переконаний, що всі організації та товариства, репрезентовані Українським Конгресовим Комітетом, візьмуть теж енергійну участь у цій збірці.

При такій загальній акції треба координації, спільної плянової акції. Осьтому Український Конгресовий Комітет назначив мене головою окремої комісії для переведення збірок на Краєвий Военний Фонд. Конгресовий Комітет не назначив якоїсь означеної суми гроша, яку мають американські українці зібрати на Краєвий Военний Фонд, всежтаки ми надіємося зібрати хоч 100,000 дол. від українських одиниць та організацій у Злучених Державах. Коли ми пічнемо негайно загармонізовану та розумно уплановану акцію, ми без великого труду осягнемо нашу ціль.

У виконанню цього зазиву хай кожна українська громада складе свій місцевий плян акції, колиб ще досі його не мала. У першу чергу хай повстануть окремі комітети для цієї акції. Екзекутива комітету або організації, що переводить таку акцію, хай вишле своє імя й адреси до Івана Панчука, голови Комісії Военного Фонду при Українськім Конгресовім Комітеті (**Mr. John Panchuk, chairman Ukrainian Congress National War Fund Committee, 5911 Harward Rd., Detroit (24), Michigan**). Через зголошення своєї участи в кампанії і зареєстрування збірок на цю ціль буде можна мати загальний перегляд української акції в цілому краю. Скоро лише дістанемо звіти, оголосимо їх прилюдно.

Як правдиві американці ми не сміємо занедбати цього обовязку. Як американці українського роду ми вміємо глибоко відчути терпіння українського народу в Европі і тому будемо пильно слідити за тим, яка частина фондів буде призначена на чужинну допомогу. Правда, досі ми не маємо Українського Военного Допомогового Комітету, одначе Український Конгресовий Комітет приготовляє створити таку українську допомогову установу. У межичасі ми вже підготовляємо шлях під таку акцію тим, що заскарбимо собі прихильність між американським загалом, складаючи на загально-американський Краєвий Военний Фонд.

Отже тому то таке важне, щоб ми вміли виказати нашу участь в цій акції, подібно, як виказують її міліони українців, що воюють по геройськи по стороні Обєднаних Держав. Сповнім прикладно наш обовязок тут, щоб дорівняти праці й посвяті українців в Европі, котрим у їхніх геройських боях мало хто може дорівняти. Треба теж надіятися, що европейські українці дістануть свою пайку з фондів призначених для чужинних аґенцій з каси Краєвого Военного Фонду. Цього можемо добитися лише через співпрацю в цій справі з нашим Українським Конгресовим Комітетом Америки.

Іван Панчук,
голова Комісії Краєвого Военного Фонду при Українськім Конгресовім Комітеті.

З Домашнього Фронту

Якби ви часом знайшли чужу Пайкову Книжку, то вкиньте її в почтову скринку.

Бюро Адміністрації Цін заявляє, що воно зробило з почтовим департаментом угоду, на основі якої кожний, хто найде чужу пайкову книжку, може кинути її до почтової скринки без марки і без коверти.

Почта згодилася доручити згублені пайкові книжки за оплату пять центової марки. Як хто найде чужу пайкову книжку і кине її на почту, то почта доручить її адресатови, а як його не найде, то почта передасть цю пайкову книжку до найближчого офісу военних цін і пайкової ради.

Вплибайте на робітників военного промислу, щоб не покидали занять.

З усіх сторін приходять вісти, що робітники военного промислу, і дуже важного цивільного промислу, покидають свої заняття і, наслідком того упадає продукція потрібного военного матеріялу.

Урядовці комісії военної людської сили кажуть, що це діється через брак відповідної транспортації, брак відповідних помешкань й інших недостач в місцях, де находяться заводи военного вироблництва.

Уряд звертається до громадян в переселених районах, щоби були ласкаві помагати шукаючим помешкань робітникам. Як ідете до праці автом, то беріть з собою сусідів, якщо вони працюють разом з вами. Помагайте в своїй громаді і своїй фабриці збільшити военні зусилля як, і чим можете. Головно вплибайте на своїх товаришів по праці — ні — не покидати праці у военній індустрії.

Завідатель ОПА заперечує поголоскам відносно купна черевиків.

Головний завідатель ОПА, Честер Бовлс, заявляє, що кружляючі поголоски про те, що нібито пайковий значок на купно черевиків, число 18. моr же бути уневажнений в протязі 24 годин — є неправдиві. Якщо зайде потреба його скасувати, то публика буде повідомлена урядово тридцять днів наперед.

Минулого місяця ОПА зробила заяву, що пайковий значок число 18 що кінчиться з днем 21. жовтня, як це було уплановано, але що він буде добрий на купно черевиків так само, як і пайковий значок № 1, з книжки № 3, (той з аероплянoм), який входить в життя з днем першого листопада.

НІМЕЦЬКА ГОСПОДАРКА В ОКУПОВАНИХ КРАЯХ

У Норвегії.

СТОКГОЛЬМ, Швеція (ОНА). — Останніми часами в шведській пресі появляється все більше і більше статтей в обороні норвезького народу. До Швеції прибуває велике число норвезьких втікачів, які оповідають, що німці зовсім не тямлять, що роблять і поводяться з людьми, як з худобою. Кожна програна на російськім фронті битва виводить німців з рівноваги і вони мстяться на безборонним норвезьким населенню.

Втікачі оповідають, що найбільше терплять ті люди, що перед війною належали до лібералиних і робітничих організацій. Німці мають їх список і, як тільки їм забагнеться на кімось пімститися, то зараз арештують бувших лідерів робітничого, чи соціялістичного руху і закидають їм ширення в краю комунізму.

Як де станеться німцям шкода, або як хтось вбє поліційного урядника, то в першу чергу арештують тих людей, що давніше займалися громадською організаційною працею. Мовляв — хтож, як не вони забили німецького поліціянта? Кажуть, що норвезькі тюрми й концентраційні табори переповнені невинними людьми, а контрольоване німцями радіо постійно голосить, що норвежці радо і щиро співпрацюють з окупаційною німецькою владою.

Шведська преса, яка є добре поінформована про німецький терор в Норвегії, пише, що німці колись будуть за те дорого платити. Вони, пише „Свенска Морґенблядет", ще не розуміють того, що чим гірше німці знущаються над норвезьким народом, тим гірше він колись буде над ними знущатися. Німціж повинні знати і бачити, що вони вже війни не виграють. А як їм прийдеться з Норвегії втікати, то що тоді буде? Чи визволений норвезький нарід буде стояти з заложеними руками і дивитися, як вчорашні його кати машерують? Ні. Він добре тямить заподіяну йому німцями кривду і як прийде час відплати, то вони з цілими головами відти не вийдуть.

Більшість шведської преси тепер зовсім ясно і щиро боронить норвезький нарід перед німецькими варварами і не боїться ніяких репресій. Давніше цего не було. Німці уже були сильні й шведський уряд просив пресу не дразнити німців. Тепер вже цего нема. Німці, правду кажучи, ще не побиті, але війни з Швецією вести не можуть. Шведи це знають і тому пишуть те, що думають.

У Польщі.

ЛОНДОН. (ОНА). — Наспівша до Лондону польська підземна преса принесла вістку, що німці вже вішають не тільки польських мужчин, але й жінок. Одна з підземних газет пише, що німецькі поліцаї недавно повісили у Варшаві десять осіб, між ними чотири жінки. Чим більше совети німців бють, тим більше число поляків вони вішають. І то за щобудь. Німецька поліція в Польщі має велике право і робить, що хоче. Против неї нема ніякої сили. Що вона скаже і вирішить, так мусить бути. Розуміється, що про форму є і суди, але завше йдуть по стороні поліції. Німці себе розуміють і йдуть собі на руку. Вони знають, що прийшли до Польщі винищувати польський нарід і роблять це з діявольською вирахуваністю.

Німецька окупаційна влада в Польщі відзначилася тим, що в першу чергу систематично переслідує і винищує провідну верству. Кажуть, що на одним з варшавських передмість недавно повішено кільканацять інтелігентів лише тому, що вони мали вище образовання. Їм, очевидно, закидали, що вони займалися нелеґальною діяльністю і діяли на шкоду німецької держави, але знайомі передали представникам підземної преси, що повішені німцями люди не брали в підземним русі ніякої участи. Німці повішали їх тільки за те, що боялися, аби вони, оставшись у живих, не брали участи у відбудові польської держави. Газета пише, що масові екзекуції польської інтелігенції відбуваються по всіх польських місцях.

Кажуть, що давніше інтеліґентні польські жінки не падали жертвою німецьких дикунів, а тепер і їх вішають. І то в такий самий спосіб, як чоловіків. Наприклад, як в даним районі пічне розвиватися підземний рух і німецька поліція не може найти провідників цього руху, то вона арештує інтеліґентних польських жінок. Арештувавши їх, вона або замикає свої жертви в тюрму, або вивозить в найближчий концентраційний табор. Там їх допитують про підземний рух, а недовідавшись нічого — німці відсилають їх назад на те місце, звідки їх вивезли, і тоді місцеві чинники складають фальшиве оскарження про участь в підземним русі і на основі того видають вирок смерти. Німці практикують це в цілій Польщі і наслідком таких фальшивих оскаржень вони вигублюють провідну верству польського жіноцтва.

Польський Католицький Інститут у Лондоні подає до відома, що німецька окупаційна влада в Польщі безперестанно переслідує католицьких священиків. Поляки в Лондоні мають вістку, що німці намагаються з священиків і заставляють їх до фізичної праці. Буває так, що по скінченню Служби Божої німецька поліція виводить польського священика на роботу і каже копати канал або працювати при будові военних укріплень. Німці роблять це нарочно, щоби осмішити священика перед людьми і доказати, що він є такий самий, як і вони. Католицька церква вже пробувала протестувати проти такого насильства, але це нічого не помагає.

У Хорватії.

ЛОНДОН. (ОНА). — З Берна надійшла вістка, що хорватський нарід вже має досить „незалежної державної влади" і бунтується проти неї. В різних частях краю появляються партизани і вбивають не тільки німців, але й своїх власних державних урядовців. Партизани називають їх зрадниками свого народу і пишуть на стінах і мурах крейдою, що як хорватські квіслінги не покинуть співпрацювати з окупантами, то кожний з них наложить головою. Німці, кажуть хорватські партизани, створили „незалежну" хорватську державу на те, щоби їм було лекше її грабувати. Хорватські націоналісти злакомилися на „незалежність" і сьогодні виконують ролю гітлерівських посіпак. Бо фактично Хорватія не є ніякою державою, а маленькою націстською кольонійкою, з якої гітлерівці вивозять все, що їм під руки попаде. А хорватські „державники" ходять хата в хату і реквірують в своїх людей хліб, збіжже, вочі, дріб і масло, кажучи, що німецька армія цього потребує.

З того приводу серед населення є невдоволення і воно бунтується проти „своєї державної влади". Анте Павеліч, кажуть, є так зненавиджений, що він без поліційної охорони навіть на двір не показується. Його пильнують спеціяльно вишколені ґестаповці, а як куди виїздить, то разом з ним вибирається ціла рота поліції. Німці вже збагнули, що з Павелічем далеко не заїдуть і вже двома опадами звертаалися до відомого селянського провідника Владка Мачека з пропозицією приняти позицію вождя хорватського народу і стати на чолі такзваної хорватської держави.

Владко Мачек вислухав пропозицій, подякував за довіря, і сказав, що добрий кожух, але не на нього шитий. Мачек не хотів бути лькаєм берлінських бандитів; не хотів бути зрадником свого народу, за якого права і волю він довгі літа завзято й непохитно боровся.

Д-р Владко Мачек сидить у тюрмі, замкнений своєрідними хорватськими націоналістами під закидом, що він небезпечний радикал. Мовляв, влади не слухає і тоталітарної влади не признає.

ЯК СКЛАДАЮТЬ ЮВИЛЕЙНИЙ ДАР „СВОБОДІ"?

Дальші жертви зложили на „Ювилейний Дар „Свободі":

Максим Хомицький, Спіонк, Н. Й. $2, Розалія Вецал, Вунсакет, Р. Ай. $1.

Г. Підскальний, збірка у від. 363. У. Н. С. в Олієн, Н. Й., $11.50. На цю суму зложили по $1: Г. Підскальний, Ол. Іванців, М. Луцишин, Ст. Васьків, Дм. Мішанець, Анд. Лялюк, П. Пилипів, Ів. Адамів, Дм. Базів, Ів. Скробач (мол.), Ів. Базів, Гр. Непорадний, а Федь Челядин 50 ц.

М. Маркевич, секр. від. 381. У. Н. С. в Денбері, Конн., $7. із місячного зібрання в 17. жовтня, коли то предс. Йосиф Вовк заохотив членів, щоб помогли „Свободі" в теперішній дорожнечі. По $1 зложили: Й. Вовк, М. Рудій, Т. Харит, М. Маркевич, Д. Іванушка, М. Лукашкевич, С. Сверюк. При посилці дописані желання: „Нехай живе „Свобода" других 50 літ".

Петро Гринишин, Асторія, Л. Ай., $2. („І желаю прожити ще других 50 літ і більше"). А. Семотюк, Милвокі, Віс., $1, Василь Нагай, Савана, Джорджія, $2, Марія Іванушка, Кренбері, Н. Дж., $2, Н. Сулима, Раквил, Конн., $2, Теодор Стоякевич, Ірвингтон, Н. Дж., $1.

(Дальші жертви будуть оголошені під тою самою рубрикою, себто: Як складають Ювилейний Дар Свободі?).

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ І РЕДАКЦІЇ „СВОБОДИ"

Для справного і скорого полагоджування листування, в справах, що відносяться до редакції і адміністрації, просимо всіх читачів адресувати всі листи на імя „Свободи". Адресовані листи на імя котрогонебудь редактора, чи управителя, спричинюють не потрібну проволоку в полагодженню справ.

ДОРОГОЦІННА ВОДА.—Населення Неаполю через цілу добу по вході аліянтських військ до міста, товпилося коло водопроводів, аби дістати води. Німці були попсули водопроводи, а британські інжинери направили водопроводи.

Критичні думки про Котляревського

Коли поминаємо мертвих велитнів духа, ми звичайно побільшуємо їх значіння та заслуги — коштом їх попередників і наступників. Але Котляревському справді сталася велика кривда. Коли заглянути до наших історій письменства, шкільних підручників чи нечисленних студій на цю тему, то знайдемо лише стереотипні фрази про „першого письменника, що почав писати народньою українською мовою", про „картини стародавнього українського побуту", що він увіковічнив у своїй „Енеїді" — і більш нічого. Його світогляд, його стиль, його поетика, його словник — ці всі питання лежать облогом. Його „Енеїду" читають, його „Наталку-Полтавку" грають, але коли спитати кого, чи Котляревський є нині письменником актуальним, то відповідь напевне випаде негативно.

Отже з цілою скромністю, яка личить нефаховому історикові письменства, але і з цілою рішучістю, на яку має право кожна свідома людина, дозволяю собі висловити „єретичну" думку, що Котляревський є нині **найактуальнішим письменником нашої старшої доби.** Неактуальним його зробила східно-українська, а за її прикладом і західньо-українська літературна критика, яка йдучи за російськими прикладами народницької і понародницької доби, завзято ставила в письменника на перше місце його „напрям", його дидактичні наміри, а вже на друге чи й на останнє місце його **поетичний** світ, його майстерність, його власні переживання. Мовлячи: „поэтом можеш ты не быть, но гражданином быть обязан". На цім спекулювали дрібні поетики, прикриваючи свою поетичну вбогість сірою мужицькою свитиною і тим дістаючись у передні лави українського Парнасу. Але правдиві поети, яким совість не дозволяла пускатись на такі спекуляції, не знаходили признання в наших літературних критиків та істориків, бо ці не знаходили в їх творах слів „боротьба", „кати", „воля" і т. д. Такі письменники були для них „естети", прихильники гасла „мистецтво задля мистецтва". У цій катеґорії опинився за якийсь час і Котляревський, бо критика народницького чи марксистського напряму не могла собі дати з ним ради. До боротьби він не кликав, катів не проклинав, волі не оспівував — то що було з ним робити? Правда, читати його було приємно, дивитись на його стареньку „Наталку" було куди приємніше, ніж на високодраматичні твори патріотичних драморобів — але вмістити його таке не було куди.

Через такий **бездушно-формальний** підхід наша критика проґавила в Котляревському те найцінніше, що в йому є: саме його актуальність. Але будьмо справедливі. За тих часів, коли в нас установлялись критичні оцінки, себто наприкінці 19-го і на початку 20-го століття, перед українським національним рухом стояли інші завдання. То були часи „малих діл", коли за деревами не видно було лісу, то й справді та величезна проблематика, яку нині можемо навязати до імени Котляревського, була тоді ні до чого. Але нині часи, слава Богу, змінилися. Доба „малих діл" відійшла у вічність, український рух свідомо та рішуче розвязує питання, що торкається самого ядра національного буття, воно ставить собі цілі, які виходять далеко за межі сьогоднішнього дня. Тимсамим настав час і для реґабілітації Котляревського, для пізнання його ваги та значіння як провідника та дороговказу.

* * *

Куди вказує Котляревський? На Захід. Його лице і в „Енеїді" і в „Наталці", і навіть у „Москалі-чарівнику" все обернене на Захід. Читаючи його, все бачиш перед собою освіченого европейця й вільного, ще не закутого в кайдани українця. Все в нього ясно, лагідно, тонко темперовано, навіть його сміх — це не реґіт, а мудрий усміх майже античної людини. Його чудова душевна рівновага — це рівновага рівної людини, яка ніколи не знала над собою пана, яка знає собі ціну й про можливість неволі навіть думки не допускає. Що його герої з „Енеїди" це самі пани й пані — це зрозуміло, бо в таксому середовищі відограється дія. Але і його Наталка — це справжня пані, хоч вона й бідна, тимчасово мусить терпіти лихо; подивіться з якою себесвідомістю й самопошаною вона тримається супроти дужчих, як гордо вона відповідає на немилі залицяння, спокуси й залякування! Її остаточна перемога — це не випадок, не навмисне гепі-енд, бо так того хотів автор, ні — це неминучий наслідок цілої її постави супроти себе й супроти зовнішнього світу. Котляревський просто не знає рабів і рабства це поняття цілком чужі його психольогії, у всьому, що він написав, віддзеркалюється тільки психольогія вільної нації, вільної людини, скажім не боючись цього слова — психольогія панська.

Бо Котляревський був сином українського 18-го століття. Не треба того століття ідеалізувати, але воно на Україні ще було українське. Це століття [illegible] ще бачимо українських гетьманів, полковників, сотників і справжніх козаків, а не тільки „хліборобів козацького стану", це століття ще бачимо Україну найдальшою передньою стежою західньої цивілізації на сході Европи, це ще було століття, коли Україна висилала на захід учнів, а на схід — учителів. Московська державна зверхність вже відчувалась, але не було культурної зверхности, Москва, так би мовити, вже наступала Україні на нагнітки, але ще не влазила їй у печінки. Москаль і для Котляревського ще був чимсь далеким, майже леґендарним, здебільшого смішним, у всякому разі органічно чужим. Ані на душу України, ані на душу Котляревського Москва ще тоді своєї руки не наложила. Котляревський був останній вільний поет вільної України.

Скільки того сонця, того степового вітру, того широкого моря — колишнього козацького моря — у безсмертній „Енеїді"! Мало того, що вона дає „картину стародавнього українського побуту" — вона дає образ стародавнього українського письменника, що опановував латину як свою матірну мову, вона зберігає скарб ідеально-чистої народньої лексики, яку в дечому вже не розуміють нинішні вчені коментатори, вона вказує, як ті чужі слова, що їх давніше позичали безпосередньо з праджерела, потім стали позичати із Москви, вона свідчить про високий культурний стан України Котляревського, про її духову незалежність від Москви, про її наскрізь західню орієнтацію, про її ще живі звязки з античним світом. Довгу і повчальну картину розгортає перед нами „Енеїда" — коли вміємо її читати.

Традиція Котляревського — традиція наскрізь українська й наскрізь европейська — ще довго жила в українському письменства. Нею були надихані „Оповідання Рудого Панька" та „Миргород", хоч і були писані чужою мовою, її дух віє в богатьох оповіданнях Квітки-Основяненка, подекуди навіть у Стороженка. Але холодний подув із півночі все більше мертвив українську культуру, робив її неукраїнською, чи власне українською по формі й неукраїнською по суті. Вже в повістях Марка Вовчка цей московський дух відчуваємо досить сильно, коли під московським духом розуміти спосіб дивитися на світ чи те, що загально називається „Менталіте". Наші письменники лютували проти Москви, проклинали її, накликали на її голову всі кари небесні й земні, ненавиділи її всіма клітинами свого тіла й всієї душі — але та душа все більше й більше просякала чужою отрутою. Українська література помало ставала літературою російською, більш або менш щасливо перекладеною на українську мову. Свого найвищого щабля цей розвиток осягнув перед світовою війною у творах Винниченка. Рабом ставав усе більше й більше український нарід, рабським ставало все більше й більше українське письменство.

* * *

Отже: „назад до Котляревського?" Марно булоб проголошувати таке гасло, бо літературний розвиток кермується не гаслами, а динамікою народнього життя. Але і з другої причини це булоб марно: українське письменство нової повоєнної доби вже й без того цілком стихійно знайшло шлях до Котляревського, до його національної та европейської традиції. Рух київських неоклясиків, рух того харківського гуртка, що купчився довкола „Літературного Ярмарку" — це не що інше, як поворот до Котляревського, поворот болючий, гальмований, але тим не менше знаменний. А під чий знак стають тепер деякі молодші західно-українські письменники? Цим поворотом нове українське письменство сплачує частину довгу тому поетові, кого сам Шевченко називав „батьком". Але це не досить. Не треба брати Котляревського так легко, як ми його досі брали. Треба його студіювати пильно і докладно, студіювати його поетичний світ, його історичне оточення, його життя, стиль, форму, погляди, його словник — це найбагатше джерело чистої української мови, — його вплив на інших письменників і впливи інших письменників на нього. Це ми винні Котляревському, але й самі собі, бо ті відкриття, які нас очікують на цім полі, сторазово й тисяч-кратно винагородять нас за всі зусилля. — (З „Діла" з 1938 року).

НОВИЙ ПЕРЕВОРОТ В АРГЕНТИНІ.

МОНТЕВІДЕО, Уругвай, (ОНА). — Аргентинські націоналістичні угруповання змінюють свої сили і, здається, підготовляють нову домову революцію. Відомий симпатик й обожатель націстського режиму, пол. Хуан Перон, говорить, що теперішній уряд не відповідає своїм завданням і повинен бути прочищений. Кажуть, що полковник Перон має на цілі повалити уряд Раміреса і стати диктатором. Він має в Аргентині досить поважну політичну силу і, якщо йому вдасться повалити теперішнє правительство, то Аргентина попаде в ще гірше положення, як тепер.

Полковник Хуан Перон є товаришем міністра війни в кабінеті Раміреза. Він є крайний націоналіст і хотівби перевести в краю чистку державних урядовців, бо гадає, що не всі вони розуміють своє завдання і піддаються ворожій агітації. Перон є великий ворог демократичної форми правління і ставиться ворожо до жидів. Кажуть, що він втягнув до теперішнього кабінету відомого анти-семіта Зувірію і змовляється з ним робити черговy революцію.

Мартінес Зувірія написав кілька проти-жидівських книжок і є за те, щоби партія аргентинських націоналістів кермувала державною політикою. Він мав тісні стосунки з німецькими агентами в Аргентині і боронив їх перед закидами парляментарного комітету, який доводив, що німецькі пропаґандисти надужили почти для ширення в Аргентині фашистської ідеольоґії.

КУПУЙТЕ ВОЄННІ БОНДИ

БОМБАРДУВАЛИ ВОРОЖІ БАЗИ В ШЕРБУРҐУ.

ЛОНДОН. — Британські, новозеляндські й канадійські літаки били вже 8 разів за останніх 13 днів по шербурзькому півострові в Франції, на котрому є важні нацистичні повітряні бази. Летунський майдан у Лесе розбито зовсім. Лондон теж мав у неділю протилетничий алярм. Тривав одну годину. Напад відбила протилетнича артилерія.

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ

Дня 18. жовтня 1943. року помер
МИХАЙЛО СОВОДА,
член відділу 92 У. Н. Союзу в Портленд, Орегон.

Покійний родився 20. листопаду 1879. року в селі Битів, підгаєцького повіту, Галичина. До Америки приїхав 1905. року. До Тов. ім. Івана Франка і до У. Н. Союзу вступив у листоаді 1916. року. Похорон відбувся 21. жовтня з церкви Успенія Пресв. Богородиці при участи членів відділу і знайомих. Поховано на цвинтарі Оливної гори. — В. Й. П.!
І. Пелех, секр.

Дня 27. жовтня 1943. року помер у 53 році життя
МИКИТА КОСТЬ,
[illegible] довголітний член Бр. св. Арх. Михаїла, від. 211 У. Н. Союзу в Стейплетон, С. Ай., Н. Й.

Покійний походив зо села Деревлини, повіт Камінка Струмилова, Галичина. До У. Н. Союзу вступив у 1924 р. Покійний оставив у смутку жену Розалію і одинокого сина Стефана.

Похорон відбувся в суботу, 30. жовтня 1943., з дому 215 Gordon St., Stapleton, N. Y., при участи місцевого пароха о. В. Кісіля, членів Бр. св. Арх. Михаїла та при великім здвизі народу, що зібрався, щоб віддати Покійному останню прислугу. Покійний був діяльним членом У. Н. Союзу і примірним громадянином.

В. Й. П.! Т. Соколовський, секр.

ЗБОРИ ВІДДІЛІВ У. Н. СОЮЗУ

ШІКАГО, ІЛЛ. — Бр. св. Юрія, від. 379, повідомляє своїх всіх членів, що місячні збори відбудуться 7 листопаду в годині 12:30 пополудні в гали церковній при Оклей і Райс вул. Просимо довгуючих членів прийти на збори і вирівнати свої місячні вкладки, бо в противнім разі будуть суспендовані. — За уряд: Г. Бобик, предс.; М. Фединський, кас.; В. Пилипів, секр.

ШІКАГО, ІЛЛ. — Місячні збори Тов. ім. Дм. Вітовського, від. 301, відбудуться в неділю, 7. листопаду, в год. 1. пополудні, в парохіяльній галі, 1944 В. Ірі вул. Просимо всіх членів прийти на ці збори. — За уряд: Л. Доманьчук, предс.; К. Ґавлічинський, кас.; М. Горний, секр.

БРІДЖПОРТ, КОНН. — Тов. Українська Січ, від. 59, повідомляє всіх своїх членів і членкиць, що збори відбудуться в неділю, 7. листопаду, [illegible] церковній, 34 Біч ул., точно [illegible] год. 2:30 пополудні. Взиваємо всіх членів прийти на час. Всі члени мусять вирівнати свої вкладки, бо відбудесь контроля, тож щоб не було як минулого року. — За уряд: Г. Монюк, предс.; Л. Бих, кас.; М. Гапькевич, секр.

ДІСТАНУТЬ ЗАНЯТТЯ

ПОТРІБНО ВІНДОКЛІНЕРІВ.

Стала робота і добра платня. Тут завше тепло. Приїзджайте або пишіть до: 213-

D. KURITZA
National Window Cleaning Co.
313 Rusk Bldg., Houston, Texas

СМЕРТЬ ШПИГАМ.—Воюючі французи в Сирії піймали двох нацистичних шпигунів, вправлених у шпіонській і саботажницькій роботі. Їх засуджено на смерть і страчено в місті Алеппо. На світлині представлене страчення шпигунів. На горішнім обрязку 24 вояків стає в ряд для екзекуції. Шпигунів привязують до стовпів. На долішньому один шпигун ще стоїть, але кулі підтяли вже стовп, до котрого він привязаний.

ТАРЗАН, ч. 863. Через ворожі лінії.

На диво, націстичні патролі звільнили свою чуйність, коли почули малпячий крик Тарзана.

Сторожі здержалися в своїм маршу, лишаючи в лінії широкі люки.

Завдяки цьому Тарзан міг просмикнутися крізь лінії не помічений.

І він скоро прибув до табору бранців, де він станув перед непрохідним плотом з колючого дроту.